

Zéman Zoltán

A gazdaságtudomány magyarországi helyzete és kapcsolódási pontjai a gazdasági fejlesztésekkel

The Status of Economics in Hungary and Its Interfaces with Business Developments

Összefoglalás

A tanulmány kiemeli az oktatási, oktatási, képzési reformok szerepét, figyelmet fordítva a globalizált világ gazdaság és gazdálkodásszervezés kihívásait ellensúlyozó gazdaságtudományi újszerűségek tudományterületi kapcsolatrendszerére, amely hazánkban újszerű szemléletet és gondolkodást jelent. A gazdaságtudományi szakok jelentős igényt elégítene ki, nemcsak a vállalati szférát megcélózva, hanem intézményi szinten is a legnépszerűbbek közé tartoznak a magyar felsőoktatásban. A magyar oktatási politika törekvése a gazdaságtudományi szakok nemzetközi erősítése és elfogadottságának széles körű növelése. A magyar oktatás széles kapcsolatban áll a kkv- és a nagyvállalati szektorral, segítve a K+F+I-tevékenységek megvalósulását.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: O3, H75, I23, I25

Kulcsszavak: gazdaságtudomány, kutatás-fejlesztés, innováció, kkv-szektor, felsőoktatás, Magyarország

---

DR. ZÉMAN ZOLTÁN, egyetemi tanár, intézetigazgató, Szent István Egyetem
Üzleti Tudományok Intézete (zeman.zoltan@gtk.szie.hu).

Summary

The paper highlights the role of educational and training reforms, touching upon the interrelationships between the novelties in economics, which offset the challenges posed by the globalised world economy and economy management, considered to be a novel approach and thinking in Hungary. The various specialisations in economics satisfy significant demand and in addition to targeting the corporate sector they are also among the most popular ones in Hungarian higher education. Hungarian education policy-makers endeavour to extensively improve the international reputation and acceptance of the various fields in economics. Hungarian education has extensive relationships with the SME and large corporate sectors, as it facilitated the implementation of R&D&I activities.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: O3, H75, I23, I25

Keywords: economics, research and development, innovation, SME sector, higher education, Hungary

---

BEVEZETÉS

A tanulmányban elsősorban az oktatás aktuális kérdésének bemutatására kerül sor, valamint a területen végbemenő egyes átalakulási folyamatok áttekintésére vállalkozunk. Az európai és magyar közegben a kutatás-fejlesztés kapcsán kialakuló viták alaphangját egyfelől az EU újra napirendre tűzött liszaboni stratégiája adja, mely az oktatást, a kutatást és az innovációt magában foglaló „tudásháromszöget” az európai versenyképesség egyik alappilléreként határozza meg. Az „európai álmoknak” a tudástársadalom fogalma köré épül retorikáját ugyanakkor beárnyékolják a statisztikai adatok, amelyek a kontinens pozícióinak gyengüléséről szólnak egy fokozódó globális versenyben.

A K+F-szektor szerkezetében és működésében fellépő átalakulásokról nem minden esetben képesek számot adni a társadalomtudományok hagyományos elméletei és eszközei. Habár a közgazdaságtan meghatározó iskolája továbbra is a neoklasszikus irányzat, a közgazdasági alapokra épülő innovációmenedzsment jelentős figyelmet szentel az evolúciós gazdaságtani elméleteknek is. Az utóbbiak ugyanis alkalmasabbnak tűnnek arra, hogy figyelembe vegyék az „új gazdaság” társadalmi beágyazottságát és ebből adódóan nemlineáris dinamikáját. A kutatás-fejlesztés olyan típusú átalakulásaira hívjuk fel a figyelmet, amelyek új indikátorok kidolgozását kívánják meg. Az előre nem tervezett, paradigmaváltást képviselő újítások hatásának elemzéséhez, illetve a meglévő technológiák újszerű felhasználására épülő „társadalmi” innovációk és az esztétikai jellegű fejlesztésekben (brand, dizájn) megjelenő kulturális tartalmak értékeléséhez új mérőszámok bevezetésére van szükség. A már ma is mérhető változásokat diagnosztizáló tanulmányok vizsgálataihoz nem egyes technológiai szektorok, hanem különböző geopolitikai környezetek adták a keretet. A kutatási és fejlesztési tevékenység globalizálódási folyamatát követhetjük figyelemmel, melynek nyertesei a nemzetközi K+F-piacon egyre nagyobb súllyal megjelenő Kína és India.

A Magyar Nemzeti Bank versenyképességgel foglalkozó tanulmánya külön kiemeli, hogy a gazdaság fenntartható növekedéséhez szükség van a bankrendszer hitelezésen keresztüli támogató hozzájárulására, ami különösen igaz egy olyan országban, ahol a finanszírozás alapvetően bankközpontú. Természetesen ehhez mindenképpen szükséges egy hitelezési fordulat, amelyben a kkv-k, a lakossági hitelezések kapják, a növekedési irányt figyelembe véve, a pénzügyi stabilitást. Ez jelenti egyben azt is, hogy technikai újításokat kell bevezetni a banki szolgáltatások területén; ilyenek például az értékesítési csatornák fejlesztése (MNB, 2019).

„...Magyarországnak a gazdasági környezet mutatói közelítették meg átlagban leginkább az uniós átlagot, ez Magyarország legmagasabb szinten teljesített mutatócsoportja a többi mutatóhoz képest. Ez a dimenzió méri a foglalkoztatást a tudásintenzív tevékenységek területén, a közepes és high-tech termékek exportjának hozzájárulását a külkereskedelmi mérleghez, a tudásintenzív szolgáltatások exportját, valamint az új innovációk értékesítését, a licenc és szabadalmi bevételek GDP-hez mért arányát, melyek tekintetében Magyarország teljesítménye a többi területhez mérten magas” (ÁSZ, 2017).

A Magyar Nemzeti Bank a versenyképességi programjának meghirdetése során külön kiemelte, hogy a kutatás-fejlesztés és az innovációs kapacitások alapvetően meghatározzák a gazdaság megújulási képességét. Az Európai Bizottság European Innovation Scoreboard rendszerében Magyarország továbbra is a mérsékelt innováló országok csoportjába tartozik. A Bizottság pontrendszerén nagyságrendileg 35 százalékos elmaradásban vagyunk az uniós átlagtól, és kevesebb mint a felét éri el hazánk innovációs teljesítménye az európai élvonalat jelentő Svédországnak, de nem szabad elfelejteni, hogy a svédek ezen a területen kiemelt kategóriába tartoznak. Mindemellett a nemzetközi eredmények arra figyelmeztetnek, hogy a gazdasági felzárkózáshoz e tekintetben is csökkenteni kell lemaradásunkat a fejlett államokhoz képest. Ehhez elsősorban a vállalati K+F-kiadásokat kell emelni, amelyek mindössze a GDP 0,9 százalékára rúgnak, szemben az 1,3 százalékos uniós átlaggal. A különbség mögött részben a magyar gazdaság duális szerkezete húzódhat meg (Eurostat CIS felmérés, 2015) (MNB, 2019).

AZ OKTATÁSI RENDSZER HELYZETE

A bolognai rendszer tartalmi sarokköve volt a minőségi oktatás, a gyakorlatorientált képzés, az élethosszig való tanulás elemeinek bevezetése. Nyugaton az évszázadok alatt letisztult felsőoktatási célok és alapelvek értelemszerűen semmi újat nem jelentettek, hiszen az intézményesített felsőoktatási rendszerük sok olyan elemet magában hordozott, melyek segítették a megnevezett paraméterek kialakítását, illetve működtetésükhöz már rég megtalálta a korszerű oktatási módszertant. Magyarországon a bolognai átalakítási folyamat még közel sem ért véget, hiszen a tapasztalatokat a gyakorlat hozza meg, éppen ezért kiemelt fontosságú volt az érintett szakok áttekintése, az ismeretkörökből származtatható kompetenciák megnevezése. Nemzetközi viszonylatban már több mint tíz éve foglalkoznak ezzel a kérdéskörrel, amely a magyar felsőoktatásban működő szakok esetében most érkezett el. Ez a többszintű átalakítás, pontosabban kialakítás a jövőben kiemelt jelentőséggel bírhat a tudomány, az oktatás és a gyakorlat

hármass egységének dinamikus és induktív kapcsolatára. A kialakított kompetenciakörök vertikális és horizontális kapcsolatrendszerre, valamint a közöttük lévő összefüggések nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a felhasználók (munkaerőpiac) sokkal jobban átlássák azt a kimeneti tudást, amivel egy végzett hallgatónak rendelkeznie kell a közgazdaságtan szerteágazó rendszerében. Ennek a megvalósítására törekedett a Magyar Rektori Konferencia Gazdaságtudományi Bizottsága is. Véleményem szerint a rendeletben megjelent új képzési követelményrendszer komoly és hatékony reformot is magával hoz az oktatásban, valamint nagymértékben segíti a fokozatváltás programját. A jövőben ki kell emeli az oktatási, képzési reformok szerepét, ugyanakkor figyelmet kell fordítanunk a globalizált világ gazdaság és gazdálkodásszervezés kihívásait ellensúlyozó gazdaságtudományi újszerűségek tudományterületi kapcsolatrendszerére, amely a nyugat-európai, amerikai gyakorlatban nem ismeretlen, de hazánkban újszerű szemléletet és gondolkodást jelent. A gazdaságtudományi szakok komoly igényt elégitenek ki, nemcsak a vállalati szférát megcélozva, hanem intézményi szinten is a legnépszerűbbek közé tartoznak a magyar felsőoktatásban. Az alapszakos hallgatók száma hozzávetőleg 40–45000, mesterszakon pedig 8–9000 hallgató folytatja tanulmányait. A nappali képzésre felvettek száma kisebb mértékben csökkent, de a visszaesés szinte mindenhol tapasztalható, és a negatív demográfiai trend sajnos újabb csökkenést hozhat.

A fent leírtakból következően, a képzés és az alkalmazás dimenzióit egyre nagyobb mértékben össze kell hangolni, azaz interaktívvá kell tenni. Ez óriási feladat, amely a tudásátadás módszertanát is érinti, miközben a globalizáció is jelentős hatást gyakorol a tradicionális oktatási gyakorlatokra, rendszerekre. Csak az a lehetőségünk maradt, hogy ezeket fejlesztve hatékony és interaktív tudásmenedzsmentet építsünk fel, mert ez lesz a versenyképesség alapja, azaz a tudásátadás hatékonysága és időbeli gyorsasága. A kompetenciákat csak úgy lehet elsajátítani, ha megteremtjük hozzá azt az alapot – gyakorlati vagy akár duális háttérrel, megfelelő módszertannal –, amelynek segítségével a hallgatók ezek birtokába juthatnak. Vagyis a jelenlegi szakok keretében működő oktatási programjainkhoz gyakorlatban megvalósítható interaktív képzési programokat kell kidolgozni, ezeket intézményi szinten fejleszteni, akár külső kihelyezett gyakorlati tanszékek létrehozásával is (Lentner et al., 2015). Ez hozhatja magával azt a szinergiát, amely segítségével az előbb említett háttér megvalósítható. Erre már ma is találunk példákat, amikor egy egyetem kutatóintézzettel vagy vállalattal létesít ilyen jellegű kapcsolatot, az újdonság erejével hathat az is, amikor ez a folyamat kétirányú kapcsolattá válik. Ilyen az MNB és a Corvinus Egyetem makrogazdasági pénzügyekkel foglalkozó tanszéke. Ezeknek az együttműködéseknek a segítségével folyamatossá, igényszerűvé és erőteljesebbé válhat képzésünk gyakorlatorientáltsága. Megjegyzendő, hogy számtalan külföldi példát ismerünk arra, hogy az országok nemzeti bankja támogatja az adott ország oktatási rendszerét, és részt vesz a képzésekben. Ilyen például a Bank of England együttműködésének kialakítása a Warwick Business Schoolal. A gazdasági képzések, különös tekintettel a pénzügyi képzéssel foglalkozó szakok stratégiáinak kidolgozásánál jól hasznosíthatók azok a kutatási tapasztalatok, eredmények, melyek megmutatják a szükséges fejlesztési igényeket a gazdaságban. Érdemes arra a tényre is felhívni a figyelmet, hogy azokban az országokban, melyek hatékony pénzügyi képzést szeretnének megvalósítani, illetve

országos szinten kívánják értékelni annak hatásait, ez a kérdés fontos prioritást kap társadalmi és gazdasági szinten egyaránt. A gazdaság irányítóinak módjukban áll meghatározni az adott ország, gazdaság fejlődésének, emellett oktatási kultúrájának potenciális szükségleteit, és feltérképezni mindazokat a hiányosságokat, amelyeket azonosítva gazdaságfejlesztési döntéseket hozhatnak. Ezért a pénzügyi képzés stratégiájának óriási szerepe van az egész oktatási rendszerre nézve (Bárczi–Zéman, 2015).

Mindezek kidolgozásában sokszor nagy léptékű előrehaladások történnek ugyan, de a módszertani kérdésekről sokszor elfeledkeznek, vagy egyáltalán nem foglalkoznak velük. Véleményem szerint minél nehezebb egy ismeretanyag, annál inkább oda kell figyelni a tudásátadás vagy a tudás megszerzésének folyamatára, azaz nem szabad megelégedni a módszertani háttérrel az amúgy is nehéz területekkel kapcsolatban. Megjegyzendő, hogy minél gyorsabban fejlődött egy társadalom, annál nagyobb igény jelentkezett arra vonatkozóan, hogy a gazdasági-pénzügyi viselkedésben rejlő mikro- és makrogazdasági kockázatokat mérsékeljék. Természetesen, a kutatások esetében is csak akkor lehetünk előremutatók, ha a gazdaságtudomány területi megközelítéséből olyan alkalmazható eredmények születnek, amelyek előrébb viszik a problémamegoldásokat a gyakorlati életben is. Így a doktorképzésben is létezik olyan nemzetközileg már elfogadott program – itt kiemelkedő példa az MNB kialakításában szervezendő, egy kiemelt külföldi egyetem akkreditált programjával együttesen szerveződő képzés –, amely a transzdiszciplinaritást hangsúlyozva, teljesen más tudományos szemszögből ad lehetőséget a problémák tudományos összefüggéseinek feltárására. Sokszor bizonytalanságot okoz a társadalomtudományok és a gazdasági tudományok területén az, hogyan lehet oktatási programokban (doktori) összehangolni a multi-, interdiszciplináris és a transzdiszciplináris kérdésköröket. Megjegyzendő azonban az is, hogy a felgyorsult gazdaságban ezek – még egyszer kiemelve a tudásátadás módszertanát, amelynek minden területen, beleértve a „nemzetköziesedést” is, meg kell újulnia – előbb igényként, majd követelményként jelennek meg. Mindezeket figyelembe véve nem attól értékelődünk fel a nemzetközi palettán, hogy hány külföldi hallgatónk van, hanem milyen nemzetközi igényű programokat tudunk kiejánni a világpolgároknak. Úgy gondolom, a külföldi vendégoktatók és -professzorok alkalmazása, a doktori programokhoz való kapcsolódásuk mindezt nagymértékben segítheti. Ebben szintén élen jár az MNB oktatási programot támogató törekvése; ilyen például a geopolitikai kurzusok kapcsolódási pontjainak megtalálása, valamint nemzetközi szintű irányultsága. Megjegyzendő, hogy egyetlen akkreditációs követelményt sem sértve, befogadásra került a Doktori Iskolában. Ez azért egyedülálló, mert európai viszonylatban ilyen magas szinten (doktori programhoz) történő illesztése tudomásom szerint még nem történt meg. Ebben a folyamatban ugyan élen jár az Egyesült Államok és Ausztrália, de most már elmondhatjuk, van egy olyan magyar példa is, amely „kiforratja” magát. Megjegyzendő, hogy az ilyen jellegű tevékenység, mint amit az MNB vezetése felvállalt, a nyugati országokban (mint mecenatúra) több évszázad alatt fejlődött ki a civil szféra támogatása révén (Lentner et al., 2015). Az egyes intézmények a belülről kifelé irányuló totális sovinizmussal magukat fosztották meg az együttműködés komoly előnyeitől és lehetőségeitől, de a jelenlegi felsőoktatási intézményi átalakításban kénytelenek ezzel élni. A nyugati országok egyetemei nem zárkoznak el egymástól, egymás módszereinek, tananyagainak

átvételétől. Ezért van az, hogy például Philip Kotler *Marketingmenedzsmentje*, a Sydsaeter–Hammond szerzőpáros *Matematika közgazdászoknak* vagy Brealey és Myers *Modern vállalati pénzügyek* című könyve az egész nyugati világban forgatott és elfogadott tananyag minden közgazdasági karon (Czakó et al., 2011). A hasonló együttműködésben szerveződő ilyen jellegű kutatások (nemzetközi programok elemzése, értékelése) és a doktori programok olyan újszerű és innovatív tudományos eredményeket vetíthetnek előre, melyek makro- és mikroszinten komoly információkat adhatnak a tudományterületekhez.

A szakmai fórumokon sokszor elhangzott, hogy a jövőben kiemelt jelentőséggel bír a tudomány (sciences), az oktatás (education) és a gyakorlat (best practice) hármas egységének dinamikus és induktív kapcsolata. Természetesen ez akkor működik igazán, ha növeljük a közöttük lévő kapcsolati és funkcionális hatékonyságot. Ebben a folyamatban kiemelkedően fontossá válik a tudásátadás módszere, annak hatékonysága. Ez nem azt jelenti, hogy nincs időnk oktatni vagy tanítani, hanem azt, hogy gyorsan kell elsajátítanunk a számunkra legfontosabb ismereteket, és mindezt minőségben, versenyképes tudással. Erre irányul a folyamatos kompetenciafejlesztés is, mely továbbra is támaszkodhat a kutatások által megalapozott tudásátadásra. Ugyanakkor új elemként jelenik meg a tudásmenedzsment módszerének didaktikus és folyamatos fejlesztése – ahogy azt az igazi nagyok művelik, pl. Oxford, Harvard, a skandináv országok –, ehhez járulhatnak a kutatások hatékony tudástranszferek működtetésével.

Mit is kell értenünk a tudásmenedzselésen? A tudásalapú folyamat menedzselése kétirányú feladatot határoz meg:

- egyfelől a külső szereplők interaktivitásának fokozására irányul (pl. a munkaerőpiacot kiszolgáló, szinergikus kompetenciafejlesztés), ebben benne van a gyakorlat-orientáltság és az élethosszig tartó ismeretkör-bővítés, azaz tanulás is;

- másrészt az adott szakok és tudományos programok belső működési mechanizmusához – természetesen nem figyelmen kívül hagyva a tudományos igényességet – való illesztést jelenti, ami így magában foglalja az innovatív gondolkodást az oktatás területén. Az előbb említett egységek – tudomány, oktatás, gyakorlat, módszertan, innovatív tudománypolitikai gondolkodás – ilyen jellegű szemlélete komoly előrelépést jelenthet a minőségi felsőoktatásban. Tehát szakítanunk kell a „hagyományos” oktatási formákkal.

Következésképpen azt is mondhatnánk, hogy a jövő tudásfejlesztésének egyik mozgatórugója ezen egységek összhangja lesz, ami természetesen meghatározóan hat majd a felsőoktatás minőségére is. A nyugati társintézményeknél, ahol tanári végzettséggel oktatnak, tanévenként legalább egy országos oktatásmódszertani, tanulásmódszertani konferenciát rendeznek az oktatóknak. Mindezekből adódóan nem véletlen, hogy a nyugati felsőoktatás Amerikától Ausztriáig ilyen szempontból is teljesen egységesnek tűnik. Mindenütt érvényesül a minőségi oktatás, a gyakorlatorientált képzés, az élethosszig tartó tanulás alapelve, mindenhol teret nyertek olyan korszerű oktatásmódszertani megoldások, mint az informatikai támogatás, a kooperativitás, a tanár-diák kapcsolat, a játékosítás, interaktivitás és számos egyéb korszerű módszer. Tulajdonképpen a felsőoktatás minőségét a következő öt alapvető komponens szabja meg: 1. az oktatók felkészültsége; 2. a hallgatók tudásának minősége; 3. az oktatási rendszer mint intézményrendszer működésének hatékonysága; 4. a könyvek, tankönyvek és digitális tananyagok korszerűsége.

ge; 5. az alkalmazott módszertan – amely meghatározza a tudásátadás és tudásmegszerzés gyorsasági fokát – illeszthetősége a gazdasági és társadalmi szintekhez.

A magyar felsőoktatást vizsgálva elmondhatjuk, hogy az első három komponens fejlesztése is óriási feladat – bár intézményenként elég eltérő viszonyokat találunk –, ami természetesen nem jó, de még elfogadható. Viszont a tananyag és az alkalmazott módszertan már nem egységes, következésképpen ez egyaránt mennyiségi és minőségi probléma is (Lentner, 2017). Ismételtten fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a Magyar Nemzeti Bank mecenatúrájával történelmi fordulatot fog előidézni nemcsak a közgazdasági felsőoktatásban, hanem az egész magyar felsőoktatásban. Ha bebizonyosodik, hogy igenis van a korszerű tananyag előállítására olyan modell, illetve az alkalmazhatósághoz társítható intézményi struktúra, ami önfinanszírozó, korszerű és folyamatosan megújuló a közgazdasági felsőoktatásban, akkor bizonyára a többi tudományág területén működő felsőfokú intézmények is átvesszik ezt a gyakorlatot. Ugyanakkor senki sem gondolhatja komolyan azt a kritikát, mely szerint a MNB ezzel a mecenatúrájával sérti az intézményi autonómiát és tanszabadságot. A tudománynak és végső soron a gyakorlatnak, tehát a való életnek meg kell vitatnia az új gondolatokat, új megközelítéseket, újszerű megoldásokat. A magyar innovációk mindig fontos szerepet játszottak és játszanak a világ fejlődésében, még akkor is, ha többnyire elszigetelt, egyéni, zseniális szellemi erőfeszítések eredményeiről beszélhetünk. A közeljövőben azonban a zsenik felfedezése mellett tömegek (ha nem is zseniális) szellemi erőfeszítéseit, tömeges tudást igényelnek az innovatív fejlesztések széles körű megismerése, alkalmazása, illetve használata. A várható radikális technikai, technológiai fordulathoz megalapozott, széles körű, az egész társadalmat átfogó tudásra van szükség. Az okoseszközök és innovatív megoldások csak okos, felkészült társadalmakban működnek és működtethetők. Aki kimarad a felkészülésből, az lemarad a fejlődésben. A közeljövő meghatározó feladata lesz a minőségi tudás előállítása és megfelelő menedzselése, melynek szinterei nyilvánvalóan csak az egyetemek lehetnek. Ez esetben a konkrét pénzügyi ismeretek bővítése, az állam vagy a pénzintézetek által támogatott oktatási formák, ismeretterjesztő anyagok lehetséges eszközt jelenthetnek a helyzet javítására, amit az MNB kötelességtudóan bevállalt, illetve igyekszik teljesíteni. A magyar gazdaságpolitikai modellben nemcsak a fiskális és a monetáris politika összehangolásában, hanem az előbb vázolt oktatási kérdésekben is igyekszik minél nagyobb támogatást nyújtani a jegybank (Lentner, 2016, 2017). Az oktatási rendszer egyik legnagyobb feladata, hogy a munkaerőpiac olyan jövőbeli állapotára készítse fel a fiatalokat, amelyek előrejelzése a gyorsuló technológiai fejlődés miatt egyre nehezebb. A felsőoktatási rangsorokban való előrelépés csak tudatos fejlesztéssel és célzott intézkedésekkel (főként az oktatói kar megerősítésével) érhető el (MNB, 2019).

Összességében tehát elmondható, hogy a pénzügyi ismeretek szintje befolyásolja a gazdaság stabilitását, ezért számos fejlett ország jegybankja vállal aktív szerepet a lakosság pénzügyi ismereteinek növelésében, a pénzügyi kultúra fejlesztésében, annak terjesztésében (Béres, 2013). Természetesen bőven van még feladat és teendő, de mindenképpen nagyot léptünk előre. Megjegyzendő azonban az, hogy mindig lesznek újabb feladatok a környezet és a világ változásának függvényében, és ezeket a változásokat kell jól menedzselnünk, hogy a legjobbat hozzuk ki a gazdaság és magunk fejlődése érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anderson, John – Gonzalez, Adrian (2012): *Does Doing Business Matter for Foreign Direct Investment?* The World Bank.
- ÁSZ (2017): *A magyar kutatás-fejlesztés és innovációs tevékenység eredményessége*. Állami Számvevőszék, Budapest, május.
- Bárczi Judit – Zéman Zoltán (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái. *Polgári Szemle*, 11. évf., 1–3. sz.
- Béres Dániel (2013): A pénzügyi kultúra – mi is ez valójában? *Pénzügyi Szemle Online*, www.penzugyiszemle.hu/vitaforum/a-penzugyi-kultura-mi-is-ez-valojaban.
- Bijsterbosch, Martin – Marcin Kolasa (2009): FDI and Productivity Convergence in Central and Eastern Europe. An Industry-Level Investigation. *ECB Working Paper Series*, 992.
- Borzán Anita – Lentner Csaba – Szigeti Cecília (2011): A pénzügyi vállalkozások felelősségvállalásának új dimenziói. *Economica*, Vol. 4, No. 11, 22–30.
- Czakó Ágnes – Husz Ildikó – Szántó Zoltán (2011): *Meddig nyújtózkodjunk? A magyar háztartások és vállalkozások pénzügyi kultúrájának változása a válság időszakában*. BCE Innovációs Központ, Budapest.
- EC (2012): *The 2012 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the 27 EU Member States (2010–2060)*. European Economy 2/2012, European Commission.
- Egan, Michelle (2003): Constructing a European Market: Standards, Regulation, and Governance. *Oxford Scholarship Online*, <https://doi.org/10.1093/0199244057.001.0001>.
- EIB (2013): *Banking in Central and Eastern Europe and Turkey. Challenges and Opportunities*. European Investment Bank.
- ENSTOE (2012): *Statistical Yearbook 2011*. European Network of Transmission System Operators for Electricity, Brussels.
- Farrell, Diana et al. (2006): *Sweden's Economic Performance: Recent Developments, Current Priorities*. May, McKinsey Global Institute.
- Hittig, Gusztáv – Gál, Zsolt – Zéman, Zoltán – Bárczi, Judit (2018): A New Dawn: Possibility of Reigniting Growth With R+D+I Management in 16+1 Cooperation (Case Study from Hungary's Point of View). *Modern Science*, No. 4, 34–57.
- International Energy Agency (2007): *Tackling Investment Challenges in Power Generation in IEA Countries*. OECD, <https://doi.org/10.1787/9789264030084-en>.
- Lentner, Csaba – Szigeti, Cecília – Borzán, Anita (2011): New Dimensions of Banks Social Responsibility. In: Szente, Viktória et al. (eds.): *Sustainable Economics, Community Strategies. Abstracts of the 3rd International Conference of Economic Sciences*. Kaposvár University, Kaposvár, 29–48.
- Lentner Csaba – Szegedi Krisztina – Tatay Tibor (2015): Társadalmi felelősségvállalás a bankszektorban. *Pénzügyi Szemle*, 60. évf., 1. sz., 96–104.
- Lentner Csaba (2016): A gazdasági válság hatása a globális, uniós és hazai szabályozási környezetre. In: Auer, Ádám – Papp, Tekla (szerk.): *A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarország és az Európai Unióban. Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés*. Budapest, NKE, 45–84.
- Lentner, Csaba (2017): Scientific Taxonomy of Hungarian Public Finances After 2010. *Polgári Szemle / Civic Review*, Vol. 13, Special Issue, 21–38. <https://doi.org/10.24307/psz.2017.0303>.
- Manyika, James (2012): *Manufacturing the Future: The Next Era of Global Growth and Innovation*. McKinsey Global Institute.
- MNB (2019): *Versenyképességi program 330 lépésben*. Magyar Nemzeti Bank, <https://www.mnb.hu/letoltes/versenykepessegi-program.pdf>.
- Teicholz, Paul (2013): Labour-Productivity Declines in the Construction Industry: Causes and Remedies. *AEChytes*, March 14.
- Zéman, Zoltán – Gábor, Ágnes – Bárczi, Judit – Gál, Zsolt (2018): The Role of Controlling in Sustainable Development and Competitiveness. In: Zéman, Zoltán et al. (eds.): *Theory and Practice of Social, Economic and Technological Changes*. Nemoros, Prague, 8–19.